

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-558-7-66>

VIRTUAL OBJECTS IN THE SYSTEM OF CIVIL RIGHTS OBJECTS: UKRAINIAN APPROACH

ВІРТУАЛЬНІ ОБ'ЄКТИ В СИСТЕМІ ОБ'ЄКТІВ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ: УКРАЇНСЬКИЙ ПІДХІД

Shypkov Ye. O.

*Postgraduate Student at the
Department of Civil Law,
National University "Odesa Law
Academy"
Odessa, Ukraine*

Шипков Є. О.

*аспірант кафедри цивільного права,
Національний університет
«Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

В умовах розвиненої цифровізації економіки та суспільних відносин з'являється новий феномен - віртуальні об'єкти, які відіграють дедалі важливішу роль у майновому обігу, фінансах, творчості, інформаційному обміні.

У ідеології цивільного права під об'єктами цивільних прав розуміють будь-які матеріальні й нематеріальні блага, з приводу яких виникають цивільні правовідносини. Поняття «віртуальний об'єкт» не має єдиного правового визначення ні в українському законодавстві, ні в більшості країн Європейського Союзу, однак у доктрині сформувалися загальні ознаки таких об'єктів: нематеріальна (цифрова) природа; здатність до використання як об'єкт власності, обміну або платежу; можливість індивідуалізації та технічної ідентифікації (токен, ID); збереження за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій (блокчейн, хмарні сервіси). В одній із справ Верховний суд Нідерландів дійшов висновку, що ключовою ознакою віртуальних об'єктів є їх цінність, а посягання на них є крадіжкою [4].

Загалом, під віртуальними об'єктами варто розуміти – результат цифрової трансформації майнових прав, що виходять за межі традиційної класифікації об'єктів цивільних прав як речей, прав вимоги чи результатів інтелектуальної діяльності. До них можна віднести криптовалюти, токени, NFT, цифрові активи у віртуальному просторі (ігрові предмети, доменні імена, цифрові колекційні об'єкти) тощо. Вчені зазначають, що віртуальні об'єкти утворюють нову підкатегорію об'єктів цивільних прав — цифрові об'єкти, які поєднують елементи інформації, майна і технологічного ресурсу.

David J. Chalmers вважає, що існує істотна різниця між «цифровим» та «віртуальним» об'єктом, а саме: поняття «цифровий» ширше за поняття «віртуальний», оскільки віртуальний об'єкт – стосується лише віртуального середовища, тоді як цифровий об'єкт включає в себе всі

форми даних, тому кожен віртуальний об'єкт є цифровим, але не кожен цифровий – віртуальний [5, с. 456].

Нагадаємо, що у українському законодавстві, а саме у цивільному кодексі України, відсутнє пряме положення про віртуальні або цифрові об'єкти. У статті 177 ЦК України зазначено, що об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної діяльності тощо [6].

Попри відсутність терміну «віртуальні об'єкти», в законодавстві з'являються норми, які їх зачіпають. Так, проєкт Закону України «Про віртуальні активи» (2022 року), що покликаний легалізувати використання цифрових цінностей, містить визначення про віртуальний актив, але не має визначення стосовно віртуального або цифрового об'єкта [7].

Науковці-цивілісти зауважують, що віртуальні об'єкти не можуть бути охарактеризовані як речі у класичному розумінні через відсутність матеріальної форми, однак вони цілком можуть визнаватися нематеріальними об'єктами, які мають економічну цінність і оборотоздатність, тобто визнаватися як «інші майнові блага».

Думки українських вчених поступово формують доктрину правової природи віртуальних об'єктів у контексті цивільного права. Дедалі частіше віртуальні об'єкти аналізуються як потенційні об'єкти цивільних прав, що вимагають як оновлення доктринальних підходів, так і внесення змін до чинного законодавства.

Розвиток цифрових технологій також підштовхнув науковців до визнання факту існування такого нового явища як «право віртуальної власності».

С.Б. Булеца зазначає, що право віртуальної власності варто відрізнити від права інтелектуальної власності, яке можна визначити як специфічний вид права власності, об'єктом якого є віртуальне майно. Крім специфіки об'єкта такого права (яким завжди будуть безтілесні речі, тобто віртуальне майно), це право буде характеризуватися специфікою підстав виникнення, змісту, захисту тощо [8, с. 129]. З огляду на зазначене, дійдемо до висновку, що в українській юридичній науці вже утворено окремий напрям щодо існування самостійного інституту – права віртуальної власності. Цей інститут відрізняється від традиційного права інтелектуальної власності своїм специфічним об'єктом – віртуальним майном, яке не має фізичної форми та існує лише в цифровому середовищі.

На думку Н.О. Горобець, віртуальна власність виникає стосовно віртуальних об'єктів (даних), які мають економічну цінність, є об'єктами товарообороту у віртуальному просторі, не мають матеріальної оболонки, є унікальними, сталими, обігроздатними, розглядаються володільцями як свої речі. Такі властивості, як унікальність, сталість та

обігоздатність, дозволяють зараховувати ці об'єкти до інституту права власності [9, с. 54]. Отже, автор

стверджує, що віртуальні об'єкти, які відповідають наведеним критеріям, можна розглянути як своєрідну «власність» у віртуальному просторі. Такий підхід, в аспекті речового права, є новим для правового регулювання відносин, пов'язаних із віртуальними активами.

Окремо в юридичній науці постало питання щодо співвідношення права інтелектуальної власності та права віртуальної власності. Зокрема, С.Б. Булеца розмежує право інтелектуальної власності та право віртуальної власності [8, с. 129].

На думку О.Є. Харитонова, віртуальна власність може бути інтелектуальною, а може і не бути. Водночас право власності, за сучасних умов розвитку інформаційного суспільства, може охоплювати і нематеріальні блага [10, с. 85].

Досить цікавий підхід до розуміння сутності права віртуальної власності на об'єкти пропонує Тимошенко С.А., вона запропонувала розмежовувати право віртуальної власності на право у реальному світі та право у віртуальному, оскільки у реальному – це, на її думку, є право інтелектуальної власності, а у віртуальному світі – це право не тільки на все те, що перебуває у віртуальному світі та може бути об'єктом правочинів, а й право на нові специфічні об'єкти, такі як доменні імена, веб-сайти, криптовалюти тощо [11, с. 266].

Як вважає К.Г. Некіт, українська концепція права власності не заперечує можливості існування безтілесних речей як об'єктів права власності. Додатковим аргументом на користь можливості впровадження інституту права віртуальної власності є той факт, що в цивільному законодавстві України вже закріплено такий особливий вид права власності, як довірча власність, що має свою специфіку. Убачається, що так само може бути виокремлено ще один особливий вид права власності – право віртуальної власності [12, с. 91].

На проблемність правової природи та правового забезпечення цифрових активів звертає увагу Х. Вендехорст. На думку дослідника, це зумовлено швидкістю технологічного прогресу, а також невизначеними регуляторними сферами між зобов'язальним правом, правом інтелектуальної власності, майновим (матеріальним) правом та рядом імперативних норм більш регуляторного характеру [13, с. 104].

Зарубіжні науковці Я. Кайсто, Т. Ютілайнен, Й. Кауранен наводять аналіз, який полягає в тому, що концепція права власності часто використовується у вузькому значенні, коли лише рухомі або нерухомі речі можуть бути об'єктами цього права. Хоча поняття речі не має загального визначення в законодавстві, зазвичай його розуміють як індивідуально визначений матеріальний об'єкт, що може бути предметом людської юридичної влади. На відміну від цього, поняття

власності визначається на рівні прав, тобто власність складається з майнових прав.

Відповідно, власність охоплює, наприклад, право власності та право користування речі, дебіторську заборгованість й інші вимоги, а також право інтелектуальної власності. Якщо право власності розуміється в традиційному вузькому сенсі, цифрові активи не можуть бути об'єктами цього права, оскільки вони не є матеріальними об'єктами, а отже, не є речами. Проте це не означає, що вони не можуть бути об'єктами права, еквівалентного праву власності, зокрема за аналогією володіння акціями. Більше того, термін «власність» іноді використовується в значно ширшому значенні, без обмеженої прив'язки лише щодо матеріальних об'єктів [14, с. 5, 6].

Як вважає науковець Гулейков І.Ю. специфіка набуття суб'єктивних прав на цифрові активи наближає право інтелектуальної власності до права віртуальної власності. Зокрема, якщо цифровий актив є результатом генерації комп'ютерної програми, то цей об'єкт має правовий режим *sui generis*. Цифрові активи, що згенеровані комп'ютерною програмою, можуть бути як нематеріальними, так і мати матеріальне втілення (наприклад, NFT, токенизовані активи) [15, с. 121].

Таким чином, на доктринальному рівні цивільного права України сформувалися три підходи щодо розуміння віртуальних об'єктів:

1. Як нематеріальні речі – тобто як об'єкти цивільних прав, які не мають фізичної форми;
2. Як об'єкти, які мають цінність не лише у віртуальному просторі, але й матеріальному (дуалістична природа);
3. Як нові об'єкти *sui generis*, що мають особливий правовий режим і потребують додаткового нормативного регулювання.

Література:

1. Savchyn R.V. Concepts and characteristics of digital things. Collection of Scientific Papers «SCIENTIA». France, July 25, 2025, p. 38–45. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/2980>

2. Кирилюк А. В. Об'єкти віртуальної власності. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 544-548 URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/e97a0bb5-02c0-47a6-aa61-abde6da4e6bb>

3. Берназ-Лукавецька О.М. Офіційна концепція оновлення цивільного кодексу України: проблеми практичної реалізації. Матеріали Всеукраїнського круглого столу. Одеса, 25 лютого 2021 року. 65 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5f248d07-aa11-4b25-8612-35b698dc9ded/content>

4. Decision of the Supreme Court of the Netherlands dated 31.01.2012, №10/00101J. URL:

<https://semantius.nl/uitspraken/ECLI:NL:PHR:2012:BQ9251>

5. David J. Chalmers. The Virtual as the Digital. *Disputatio*, Vol. XI, No. 55, December 2019. p. 453–486. URL: https://www.researchgate.net/publication/342382898_The_Virtual_as_the_Digital

6. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

7. Про віртуальні активи: Закон України 07.02.2022 № 2074-IX. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2023, № 15, ст. 51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>

8. Булеца С.Б. Віртуальне майно у метавесесвіті як об'єкт цивільних прав. Том 1 № 72 (2022): Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. С. 126-133. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/00f3e162-5fec-4f8e-a9f9-7337b917d19c>

9. Горобець Н.О. Віртуальні об'єкти, їх місце в інституті права власності. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 5, 2021. С. 52-54. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2021/13.pdf

10. Харитонов Є.О. Вітчизняна концепція права власності перед викликами інформаційного суспільства. *Часопис цивілістики*. 2018. Вип. 29. С. 82–89. URL: <http://clj.nuoua.od.ua/archive/29/19.pdf>

11. Тимошенко Є.А. Проблема визначення права віртуальної власності як об'єкта правовідносин. *Київський часопис права*. 2020. № 3. С. 264-267. URL: <https://repository.vsau.org/getfile.php/27713.pdf>

12. Некіт К. Г. Особливості змісту та здійснення права віртуальної власності. *Часопис цивілістики*. 2019. Вип. 32. С. 86–92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2019_32_18

13. Wendehorst C. Chapter 5 Proprietary Rights in Digital Assets and the Conflict of Laws. *Blockchain and Private International Law*. 2023. Ch. 5. P. 104–127. URL: https://doi.org/10.1163/9789004514850_007

14. Kaisto J., Juutilainen T., Kauranen J. Non – fungible tokens, tokenization, and ownership. *Computer Law & Security Review: The International Journal of Technology Law and Practice*. 2024. Vol. 54. P. 1 – 15. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0267364924000633>

15. Гулейков І.Ю. Цифрові активи в цивільному обороті України: дисертація доктора філософії: 02.04.2025 Київ, 2025. 243 с. <https://repository.ndipp.gov.ua/handle/765432198/1050>